

MONITORING POPULACIJ IZBRANIH VRST PTIC

Tretje vmesno poročilo

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC)

Ljubljana, april 2005

Naročnik:

Ministrstvo za okolje prostor in energijo
Agencija Republike Slovenije za okolje
Vojkova 1b
1001 Ljubljana, p.p. 2608

Izvajalec:

DOPPS – BirdLife Slovenia
Tržaška 2
1001 Ljubljana, p.p. 2990

Odgovorna oseba izvajalca:

Tomaž Mihelič

Odgovorna oseba naročnika:

Andrej Bibič

Poročilo izdelali:

Luka Božič, univ. dipl. biol.
Borut Rubinič, univ. dipl. biol.

Seznam prejemnikov:

MOPE ARSO	5 x
DOPPS	1 x

Obseg:

85 strani
Prilogi II

Datum izdelave:

30.9.2004

KAZALO

1 UVOD	3
2 METODA IN ŠTEVNA OBMOČJA	3
3 REZULTATI	3
4 KOMENTAR IN PRIMERJAVA S PREJŠNJI MI ŠTETJI	3
5 ZAKLJUČKI	10
6 LITERATURA	11

1. UVOD

Januarsko štetje vodnih ptic je mednarodna akcija štetja vodnih ptic, ki sočasno poteka v več kot 150 državah sveta in večini evropskih držav. Namen štetja je redno in standardizirano spremljanje velikosti, trendov in razširjenosti globalnih populacij vodnih ptic (MOOIJ 1999). Rezultati štetij v celotnem Zahodnem Palearktiku in JZ Aziji so objavljeni kot posebna publikacija Wetlands International (GILLISSEN *et al.* 2002), rezultati štetij zadnjih let v Sloveniji pa v reviji *Acrocephalus* (ŠTUMBERGER 1997, 1998, 1999, 2000, 2001 & 2002). Januarsko štetje vodnih ptic je bilo leta 2005 v Sloveniji organizirano in izvedeno že 18. zapored. Akcija je potekala v organizaciji DOPPS, terenski popisovalci so štetje opravili prostovoljno.

2. METODA IN ŠTEVNA OBMOČJA

Metoda štetja je bila takšna kot se uporablja že od leta 1997 naprej in je torej standardizirana. Štetje je potekalo na vseh pomembnejših oziroma večjih vodnih površinah v Sloveniji. Vse daljše reke in obala so razdeljeni na stalne popisne odseke. Šteje se s pomočjo daljnogledov in, kjer je to potrebno, tudi teleskopov. Podatke se vpisuje v poseben obrazec. Štetje zajema v grobem naslednje skupine ptic: slapnike Gaviidae, ponirke Podicipedidae, kormorane Phalacrocoracidae, čaplje Ardeidae, plovce Anatidae, tukalice Rallidae, pobrežnike Charadriiformes ter belorepca *Haliaeetus albicilla*, vodomca *Alcedo atthis* in povodnega kosa *Cinclus cinclus*. Mokože na dravskih studenčnicah, Ljublanici in Črncu se popisuje po posebni metodi s predvajanjem posnetka oglašanja. S štetjem se praviloma prične ob jutranjem svitu. Kormorane (povsod) in galebe (reka Drava) se šteje na prenočiščih. Leta 2005 je štetje potekalo 22. in 23. januarja, večji del štetja je bilo opravljenega v soboto.

3. REZULTATI

Leta 2005 je bilo pregledanih skupno 429 popisnih odsekov oziroma drugih lokalitet (tabela 1). V tem letu so bile vodne ptice nadpovprečno dobro preštete na Kolpi, Soči in Vipavi, nekoliko slabše kot v zadnjih nekaj štetjih pa na Savinji. Sicer je popis leta 2005 potekal podobno kot prejšnja leta, tako da so rezultati povsem primerljivi.

Skupaj je bilo v Sloveniji prešteti 51.279 vodnih ptic, ki so pripadale 58 vrstam. Tako število vrst kot skupno število prešteti osebki je drugo največje v zgodovini januarskega štetja vodnih ptic pri nas.

Daleč največ vodnih ptic je bilo tako kot vsa prejšnja leta prešteti na števnem območju Drave. Leta 2005 je bilo tukaj prešteti 22.496 vodnih ptic ali skoraj 44% vseh vodnih ptic v Sloveniji.

Znotraj meja dveh Posebnih območij varstva (SPA), ki sta bili opredeljeni zaradi rednega pojavljanja mednarodno pomembnih prezimujočih oziroma selilskih populacij več vrst vodnih ptic, Drave in Sečoveljskih solin, je bilo prešteti 18.806 oziroma 3816 vodnih ptic. V naravnem rezervatu Škocjanski zatok je bilo na dan štetja 923 vodnih ptic.

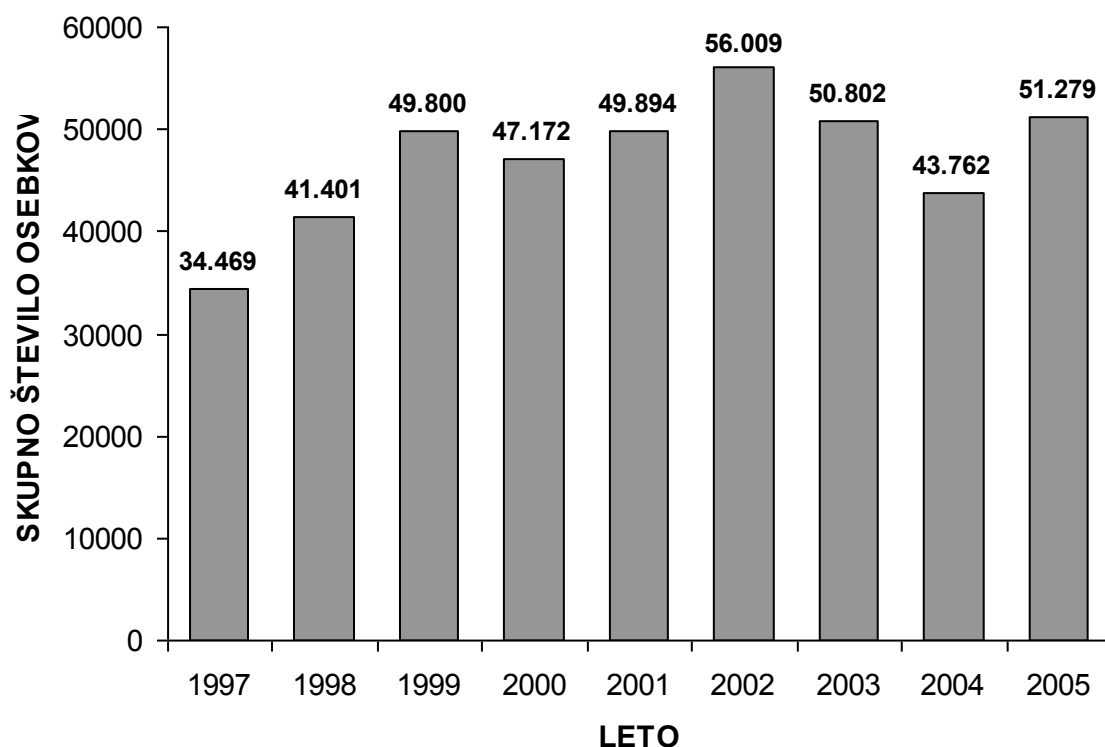
Rezultati štetja leta 2005 po števnih območjih so predstavljeni v tabeli 2 (priloga), po smiselno zaključenih manjših enotah pa v tabeli 3 (priloga).

Tabela 1: Število popisnih odsekov in drugih lokalitet, pregledanih v januarskem štetju vodnih ptic leta 2005 v Sloveniji.

ŠTEVNO OBMOČJE	VODNO TELO	ŠT. POPISANIH ODSEKOV
MURA	MURA	22
	LEDAVA	9
	ŠČAVNICA	9
	OSTALO	18
DRAVA	DRAVA	84
	DRAVINJA	19
	PESNICA	28
	OSTALO	18
SAVINJA	SAVINJA	12
	JEZERA	4
	OSTALO	5
ZG. SAVA	SAVA BOHINJKA	11
	ZGORNJA SAVA	13
	JEZERA	2
	SREDNJA SAVA	25
	LJUBLJANICA	21
	OSTALO	12
SP. SAVA	SAVA - SOTESKA	6
	SPODNJA SAVA	16
	KRKA	21
	SOTLA	4
	KOLPA	10
	OSTALO	5
NOTRANJSKA & PRIMORSKA	SOČA	9
	IDRIJCA	5
	VIPAVA	8
	OSTALO	7
	NOTRANJSKA	7
OBALA	OBALA	10
	SOLINE	5
	ZATOK	1
	OSTALO	3
SKUPAJ		429

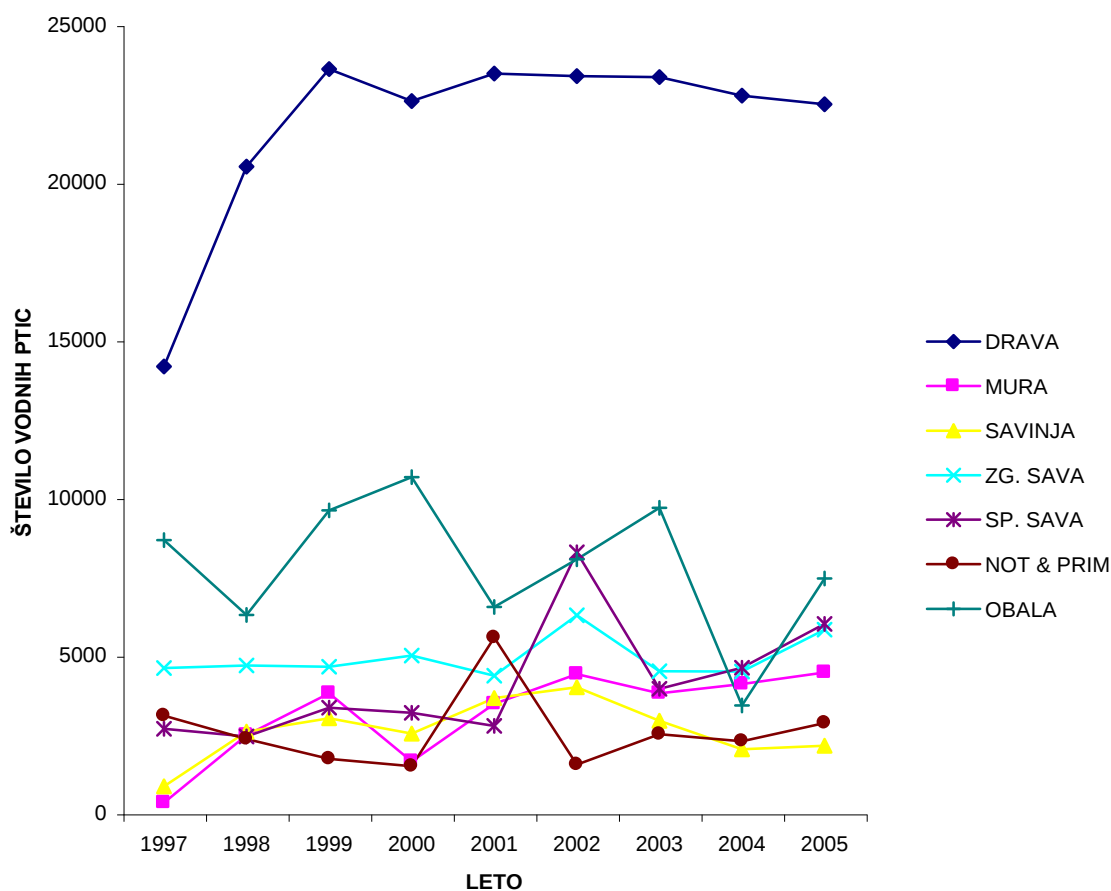
4. KOMENTAR IN PRIMERJAVA S PREJŠNJIMI ŠTETJI

Na podlagi januarskih štetij v obdobju 1997 – 2005 vidimo, da je število vodnih ptic v tem času razmeroma konstantno, z razlikami do 20% (večinoma manj) med posameznimi štetji. Izjema sta štetji v januarju 1997 in 1998, ko je bila obsežna vseslovenska mreža popisovalcev še v izgradnji in rezultati niso povsem primerljivi s kasnejšimi štetji (slika 1).

Slika 1: Skupno število prešteti vodnih ptic v januarskih štetjih v obdobju 1997 – 2005.

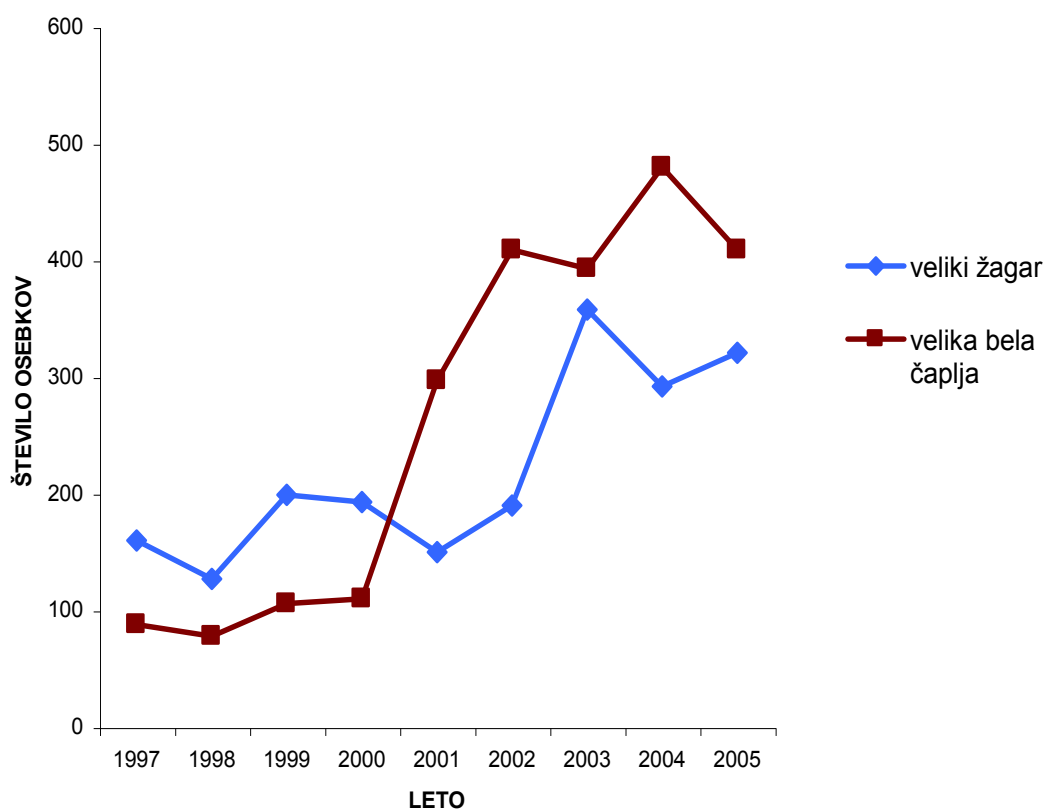
V tem obdobju so bila izrazitejša nihanja v številčnosti ptic na posameznih števnih območjih, zlasti na Obali. V tem obdobju močno izstopata tudi v enem samem štetju zabeleženi razmeroma visoki števili prešteti vodnih ptic na števnem območju Spodnje Save in Notranjske & Primorske (slika 2). Velika nihanja v številčnosti vodnih ptic so vsaj na Notranjskem pričakovana, saj je njihovo število odvisno od vodostaja v presihajočih jezerih in poplavnih kraških poljih. O kakršnihkoli trendih v skupnem številu vodnih ptic na posameznih števnih območjih, tako pozitivnih kot negativnih, zaenkrat še ne moremo govoriti.

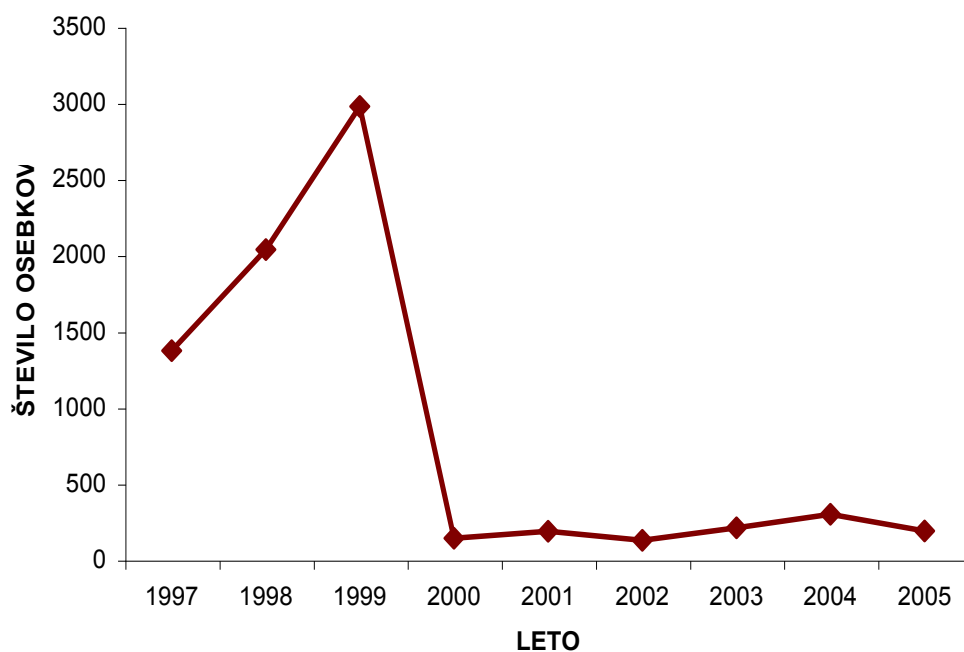
Slika 2: Skupno število preštetih vodnih ptic po posameznih števnih območjih v januarskih štetjih v obdobju 1997 – 2005.

Med populacijami večine posameznih vrst vodnih ptic so med štetji precejšnje razlike – zgolj na podlagi številke bi lahko špekulirali, da se pojavljajo precejšnja populacijska nihanja. Dejansko so lahko razlike v številčnosti posledica različnih dejavnikov: vremenskih razmer v času štetja, značilnosti posamezne zime, (ne)zaledenosti vodnih površin, motenj itd.

Kljub temu lahko že sedaj izluščimo nekaj vrst, pri katerih so populacijski trendi precej očitni. Vrsta z izrazitim negativnim trendom je njivska gos *Anser fabalis* (slika 4), kjer tudi zelo dobro poznamo vzrok za takšno stanje: nekontroliran lov z najrazličnejšimi sredstvi na Ormoškem jezeru. Vrste z jasnim pozitivnim trendom so vsaj tri: labod grbec *Cygnus olor*, velika bela čaplja *Egretta alba* in veliki žagar *Mergus merganser*. Povečevanje populacij slednjih dveh vrst (slika 3) je z varstvenega vidika pomembno, saj sta obe uvrščeni v Prilogo 1 Direktive o pticah, na reki Dravi pa sta obe tudi kvalifikacijski vrsti Posebnega območja varstva. Velika bela čaplja je ena izmed mednarodno najpomembnejših vrst vodnih ptic pri nas, saj predstavlja slovenska prezimujoča populacija cca. 1,5% celotne evropske populacije. Vendar se je treba v primeru obeh omenjenih vrst zavedati, da povečevanje populacije v Sloveniji ni posledica izboljšanja razmer zanj, temveč je le del splošnega evropskega trenda (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004).

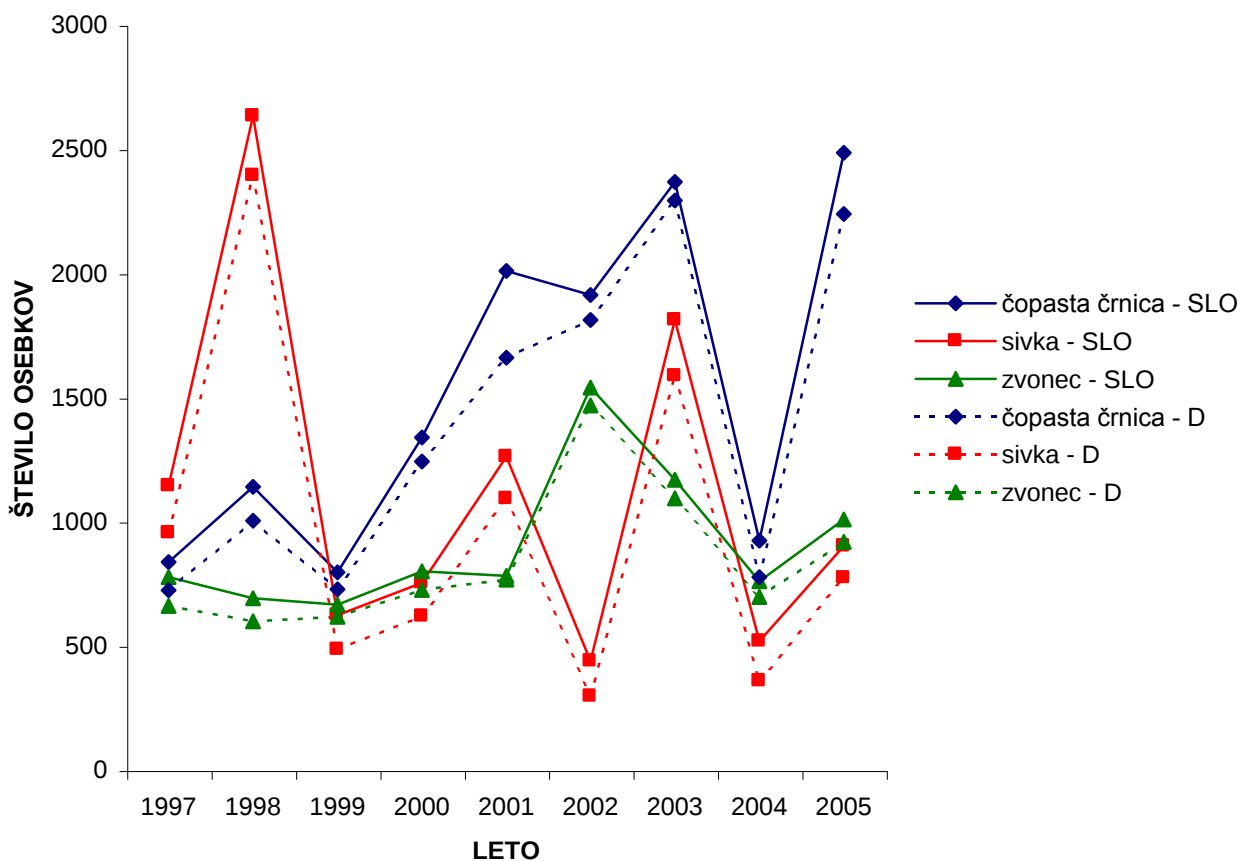

Slika 3: Trend prezimujoče populacije velike bele čaplje *Egretta alba* in velikega žagarja *Mergus merganser*, ocenjen na podlagi januarskih štetij vodnih ptic v obdobju 1997 – 2005.

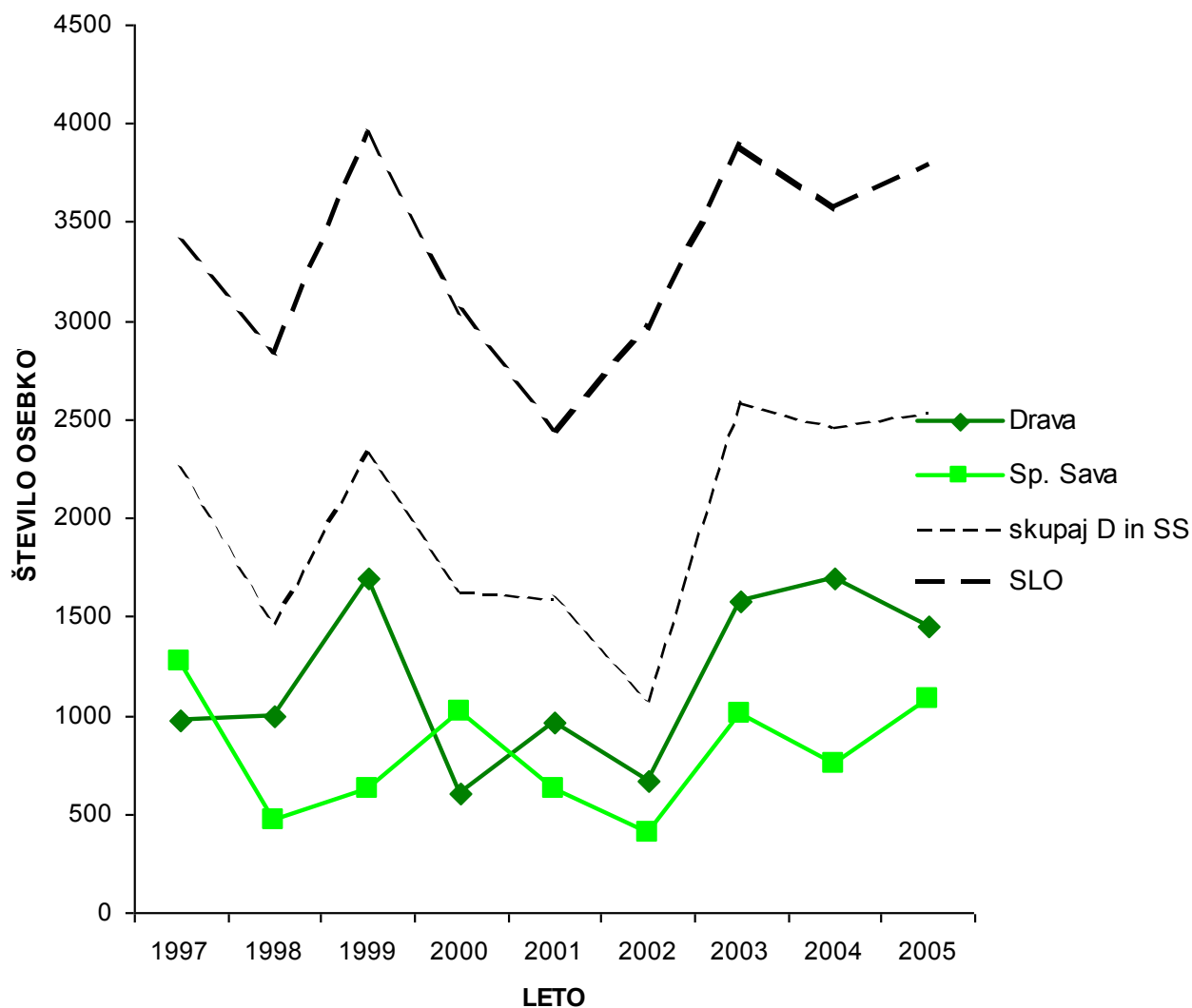
Slika 3: Trend prezimujoče populacije njivske gosi *Anser fabalis*, ocenjen na podlagi januarskih štetij vodnih ptic v obdobju 1997 – 2005.

Reka Drava izstopa po pomenu za številne vrste vodnih ptic. To lahko lepo vidimo na primeru treh vrst rac potapljavk: čopaste črnice *Aythya fuligula*, sivke *Aythya ferina* in zvonca *Bucephala clangula*. Velikost prezimujoče populacije vseh treh se je med posameznimi štetji precej spreminjala, vselej pa je bila celotna nacionalna populacija odraz stanja na reki Dravi (slika 5).

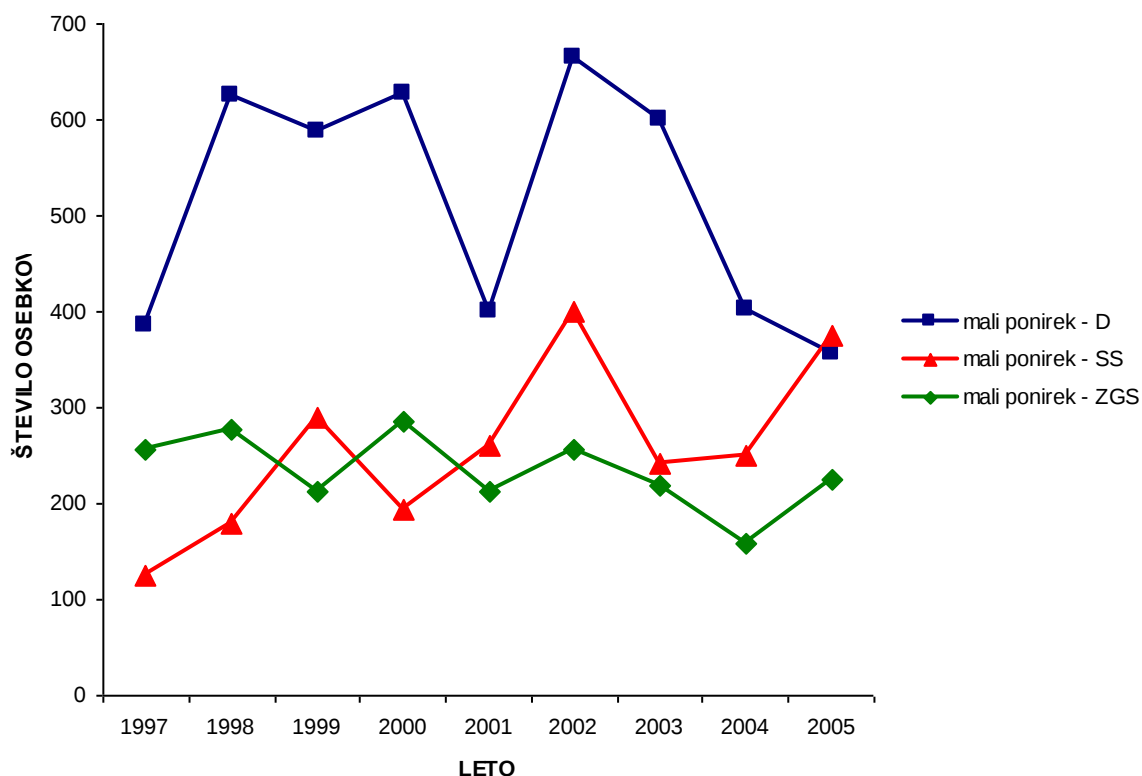
Slika 5: Trend prezimujočih populacij treh vrst rac potapljavk, ocenjen na podlagi januarskih štetij vodnih ptic v obdobju 1997 – 2005. Sklenjena črta predstavlja vseslovenski trend, črtkana pa trend na števnem območju reke Drave.

Rezultati januarskih štetij vodnih ptic tudi ne potrjujejo trditev o nenehnem povečevanju števila kormoranov *Phalacrocorax carbo sinensis*. Rezultati kažejo, da je prezimujoča populacija po povečanju številčnosti v prvi polovici 90.-ih let srednjeročno stabilna, vendar z velikimi nihanji. Porastu številčnosti konec 90.-ih let je sledilo zmanjšanje, sedaj pa je število prezimujočih kormoranov ponovno približno takšno kot pred petimi leti. Tudi pri kormoranu je razvidno, da je velikost slovenske populacije odvisna od ključnih območij – v tem primeru sta to Drava in Spodnja Sva (slika 6). Zanimivo pa je, da povečevanje oziroma zmanjševanje številčnosti na obeh območjih ni sinhrono, še več, na podlagi rezultatov bi lahko sklepali celo na izmenjavo osebkov med območjema med posameznimi zimami.

Slika 6: Število kormoranov na števnem območju Drave in Spodnje Save (vsakem posebej in skupaj) ter v celotni Sloveniji, ocenjeno na podlagi januarskih štetij vodnih ptic v obdobju 1997 – 2005.

Med posameznimi vrstami si posebno pozornost zasluži tudi mali ponirek *Tachybaptus ruficollis*, ki ima v Sloveniji cca. 1,3% prezimujoče evropske populacije (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004). K tako velikemu številu prešteti ponirkov nedvomno prispeva tudi odlična organizacija štetja s posebnim poudarkom na tekočih vodah, ki so za to vrsto najpomembnejše. Kljub temu, da skupno število malih ponirkov v Sloveniji med posameznimi štetji precej niha, pa je zaskrbljujoče upadanje številčnosti na reki Dravi v zadnjih letih (slika 7). Reka Drava je (bila) najpomembnejše območje za to vrsto v Sloveniji in je bila med drugimi tudi zaradi prezimujoče populacije malega ponirka opredeljena kot Posebno območje varstva. Intenzivna vodnogospodarska dela na reki Dravi v zadnjih letih gotovo niso v prid ohranjanju malega ponirka, ki potrebuje strukturirane rečne bregove in bogato obrežno vegetacijo. Tej vrsti bo treba v prihodnje nameniti več pozornosti.

Slika 7: Trend prezimujoče populacije malega ponirka *Tachybaptus ruficollis* na treh števnih območjih, ocenjen na podlagi januarских štetij vodnih ptic v obdobju 1997 – 2005.

5. ZAKLJUČKI

- Populacije večine vrst vodnih ptic so bile v obdobju 1997 – 2005 stabilne oziroma so nihale.
- V bodoče je treba posebno pozornost nameniti varstveno najpomembnejšim vrstam in vrstam, pri katerih je opazen upad prezimujočih populacij.
- Za vrste z upadajočimi populacijami je treba nemudoma začeti z izvajanjem ustreznih ukrepov za njihovo ohranitev. Kritičen je predvsem primer gosi na Ormoškem jezeru, kjer bo treba končno rešiti problem lova na državni meji.
- V kratkem bo treba rezultate pridobljene v okviru štetij IWC celovito analizirati in ovrednotiti ob uporabi vseh podatkov, ki se pri štetju zbirajo (ne samo število vodnih ptic). Na ta način bomo lahko odgovorili tudi na vprašanja o dejanskih vzrokih za populacijske trende nekaterih vrst.

6. LITERATURA

BIRDLIFE INTERNATIONAL (2004): State of the world's birds 2004: indicators for our changing world. BirdLife International, Cambridge.

GILLISEN, N., L. HAANSTRA, S. DELANY, G. BOERE & W. HAGEMEIJER (2002): Numbers and distribution of wintering waterbirds in the Western Palearctic and Southwest Asia in 1997, 1998 and 1999. Results from the International Waterbird Census. Wetlands International Global Series No 11, Wageningen.

MOOIJ, J.H. (1999): The International Waterbird Census in Germany. Vogelwelt 120, Suppl.: 243-252.

ŠTUMBERGER, B. (1997): Rezultati štetja vodnih ptic v januarju 1997 v Sloveniji. Acrocephalus 18 (80-81): 29-39.

ŠTUMBERGER, B. (1998): Rezultati štetja vodnih ptic v januarju 1998 v Sloveniji. Acrocephalus 19 (87-88): 36-48.

ŠTUMBERGER, B. (1999): Rezultati štetja vodnih ptic v januarju 1999 v Sloveniji. Acrocephalus 20 (92): 6-22.

ŠTUMBERGER, B. (1999): Evropska vas štokelj Velika in Mala Polana. Prigram varstva redkih in ogroženih ptic v Sloveniji, DOPPS-BirdLife Slovenia.

ŠTUMBERGER, B. (2000): Rezultati štetja vodnih ptic v januarju 2000 v Sloveniji. Acrocephalus 21 (102-103): 271-274.

ŠTUMBERGER, B. (2001): Rezultati štetja vodnih ptic v januarju 2001 v Sloveniji. Acrocephalus 22 (108): 171-174.

ŠTUMBERGER, B. (2002): Rezultati štetja vodnih ptic v januarju 2002 v Sloveniji. Acrocephalus 23 (110-111)

